

PALEOLİTİK ÇAĞ'DA KADIN FİGÜRİNLERİ

Paleolitik kadın figürlerinin kronolojik olarak en eskilerine örnek olarak Berekhat Ram ve Tan Tan heykelcikleri verilebilir. Berekhat Ram heykelciği İsrail'de Golan Tepelerinde yapılan araştırmalar sırasında bazalt iki katman arasında bulunmuştur. Bulunduğu katmanlar ele alınarak günümüzden önce 233.000-800.000 e tarihlendirilmiştir. Bu heykelciğin Alt Paleolitiğin üst Aşölyen evresine ait olduğu ve Homo erectuslar tarafından yapılmış olduğu belirtilmiştir.

Tan Tan heykelciği ise Fas'ın güneyinde Draa nehrinin teraslarında bulunmuştur. Günümüzden önce 300.000-500.000 yıllarına tarihlendirilmektedir.

Üst Paleolitik Çağ başlangıcına (G.Ö. 35.000-40.000) tarihlendirilen Güney Almanya'nın Swabian Jura Bölgesi'nde Höhle Fels'de bulunan Höhle Fels kadın figürünü ise aşırı derecede vurgulanmış dişi hatlara sahip olmasıyla belirgin bir örnektir. Çok küçük (6 cm) figürün mamut dişine oyulmuştur, sol kolu kayıp, başı ise yoktur.

Paleolitik dönemlerde çoğu kez heykelcik (ronde-bosse) olarak gördüğümüz kadın tasvirleri, kazı-resim (gravure) ve alçak kabartma (bas-relief) tarzlarında da işlenmiştir.

Kadın heykelciklerinin genel özellikleri şöyle sıralanabilir: Eller genellikle göğüs üzerinde kavuşmuş veya göğüsleri tutar tarzdadır. Kolların üzerindeki bir takım noktalar bileziği andırmaktadır. Çıplak kadın figürlerinin oyulduğu süngerimsi kalkerde kırmızı aşı boyası izleri farkedilir. Heykelciklerde göğüs bölgesi ölçü dışı, göğüsler son derece iri, geniş ve silindirik olup yağlı bir görünümdeki karın üzerine sarkar. Bel kalındır. Kalça ve karın ise geniş ve fırlaktır. Heykelciklerde hem stéatopigie (kalçaların yağlılığı) hem de stéatoméerie (karnın yağlılığı) mevcuttur. Bu irilik müstakbel bir anneliği müjdeler görünmektedir. Bütün bu özelliklerin yanı sıra heykelciklerde cinsel organlar da oldukça belirgindir. Bütün bu özellikler çoğalmayı ve bereketi temsil ediyor görünmektedir. Bu heykelciklerin en güzel örneği aşağı Avusturya'da Willendorf'ta tesbit edilmiştir.

Bu heykelciklerin yaratılmasında ırksal bir takım özelliklerin ve ideal güzellik anlayışının katkısı da söz konusu olabilse de, yüz hatlarının nadiren belirtilmesi, ayak, bacak, el, kol gibi vücut üyelerinin son derece silik oluşu ilk düşünce (bereket) şeklini daha yerinde kılmaktadır. Çoğu kez, taş devri artistleri, bir ideal formu veya bir ideal fonksiyonu temsil etmek zevkine varabilmek için ne yüz, ne de etraf üzerinde gereği kadar durmamışlardır.

Kadın tasvirlerinde yüz, saç ve etrafın genellikle işlenmemiştir. Ancak bu değişmeyen bir durum değildir. Örneğin Dolni Vestonice (Moravya) in kadın başı figüründe burun ve göz çukurları oldukça belirgindir.

Ender de olsa saçların işlendiğini görüyoruz. Fransa'da Landes Bölgesi'ndeki Brassempouy venüsünde saç, örülmüş hissini verecek şekilde işlenmiştir . Brassempouy kadın başı heykelciği bu kuaförü ile diğer kadın figürleriyle kontrast teşkil etmektedir.

Bu heykelciklerin yapımında kullanılan maddeler de oldukça çeşitlidir. Kullanılan maddenin cinsine göre zaman zaman yukarıda karakterlerini belirttiğimiz tiplerden farklı tiplerin ortaya çıktığı görülüyor. Bu durum, şekillendirmede artık sanatçının maddeye değil, maddenin sanatçıya hakimiyetinden kaynaklı gibi görünmektedir. Bu durumu destekleyen bazı örnekler mevcuttur: Sergeac (Dordogne, Fransa), ta Blanchard sığınağında bulunan orinyasiyen döneme ait stilize insan figürü buna güzel bir örnektir. Bu heykelcik alışlagelmiş klasik venüslerden çok farklıdır. Bu venüsün yapıldığı madde içine fırlak göğüsler, kalça ve karın oymak çok zor belki de imkansızdır. Dolayısıyla sanatçı gayet sade bir çalışma yolunu seçmek durumunda kalmıştır. Yine Mas d'Azil mağarasında (Ariege, Fransa) magdalaniyen tabakalar içinde ele geçmiş ve bir at dişine oyulmuş 55 mm boyundaki kadın figürü ile yaşlı bir at diş köküne oyulmuş Bedeilhac (Tarascon-sur-Ariege, Fransa)' ın insan figürü maddenin sınırladığı örnekler arasındadır.

Paleolitik heykelciklerin yapıldıkları hammaddelere bakılacak olursa, çoğu kez fildişinden, boynuzdan, kalkerden, steatitten, serpantinden yapılmışlardır. Bir örnek de kemik tozu ile karıştırılmış kilden yapılmıştır.

Orinyasiyen dönem venüsleri heykelcik tarzındadırlar ve hepsi de steatopij kadınları temsil etmektedirler. Büyük bir alana yayılmış heykelcikler birbirinin benzeridir, aynı karakteristik çizgileri yansıtırlar. Pirene ve Landes (Lespuque, Brassempouy) bölgelerinden Akdeniz (Grimaldi) e, Avusturya (Willendorf)'ya, Sibiryaya (Irkoutsk) ya kadar yayılış gösterirler.

Don Vadisi çok sayıda örnekler vermiştir: Gagarino'da fildişine ustalıkla oyulmuş yedi tane, Rusya'nın merkezinde Kostienski'de bir tane venüs bulunmuştur. Willendorf'un kuzeydoğusuna pek uzak olmayan Tuna Nehri üzerinde Moravya'da Dr. Absolon, Unter-Winsttternitz ve yine aynı mevkide Vistonice'de Dolni Vestonice Venüslerini gün-ışığına çıkarmıştır.

Sireul (Dordogne-Fransa) ve Brassempouy (Landes, Fransa) Venüsleri orinyasiyenin daha geç bir devrine aittirler. En güzel kadın heykelleri Rusya'nın güneyinden İtalya ve Fransa'ya kadar yayılış gösterirler. Moravya'da, Predmost'ta bulunmuş olan fildişi kadın heykelciği de geç orinyasiyene aittir.

Magdaleniyen devirde kadın figürinleri hemen hemen kayboluyorsa da aşk ve maji çeşitli şekillerde kendini gösteriyor. Bu devirde artık heykelciklerden ziyade gravür ve bas-relief tarzındaki kadın tasvirlerini görüyoruz. Kadın resimleri yavaş yavaş kutsal olmaktan çıkarak seks alanına doğru yöneliş gösteriyor.

Kadın figürinlerini Orinyasiyende bereket kültüne bağlarken, Magdaleniyende daha ziyade büyü ritleri ve seks açısından yorumlamak gerekir. Bu devrin en güzel tasvirlerinden biri La Madeleine (Fransa)'in kadını "femme de la Madeleine" dir. Bu devirde de yine kadının seksüel organları ve genellikle kalçalar kuvvetle belirtiliyor.

Mezolitik dönemde yine büyü, sihir motifi içinde kalmak suretiyle gerçekçi stilden hayali stile doğru bir gidiş izlemektedir. Bu devrin en güzel tasvirlerinden biri İspanya'da Arana Mağarası (Cueva de la Arana) nın duvarlarına işlenmiş olan "eli sepetli bal toplayan kadın" tasviridir.

Böylece Paleolitik Çağ'ın erken evrelerinde başlayan kadın figür ve heykelcikleri çeşitli sanat basamaklarından geçerek modern venüse kadar bir uzanım ve yayılım göstermektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Yalçinkaya, I., Taş devirlerinde Sanat Eserleri ve Türkiye'deki İzleri, 1973, Basılmamış Doktora tezi

Yalçinkaya, I., (1973), Paleolitik Devirlerde Kadın Figürinleri, Antropoloji 6:203-222, Ankara